

**Bouwmeester van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest
INTENTIENOTA 2020-2024**

Kristiaan Borret

De inhoud van deze intentienota komt uit mijn voorstellen uit 2019 in het kader van de procedure voor de aanstelling van een bouwmeester maitre-architecte voor de mandaatstermijn 2020-2024.

Beste Brusselse, Brusselaar,

Na tijden van achteruitgang en bevolkingsvlucht, is er sinds meer dan tien jaar op veel plaatsen in Europa sprake van een stedelijke renaissance. Die tekent zich ook in Brussel af. Bovendien sluit deze stedenbouwkundige dynamiek zich aan bij een veel breder voluntarisme als eigenstandig gewest. Zelf woon ik al bijna 30 jaar in Brussel. Ik ken de verandering dus ook uit persoonlijke ervaring. Het “Brusselgevoel”, dat deel ik met velen!

In Brussel leeft er duidelijk een opwaartse dynamiek, en dat is ook fundamenteel de motivatie voor mijn tweede mandaat als bouwmeester maitre architecte. Brussel verkeert qua stadsontwikkelingsbeleid in een spannende scharnierperiode en dat geeft me de zin om hieraan bij te dragen. De werf is niet klaar, ze is nog maar goed begonnen.

Ook nadat het Corona-virus ons allen in de lente van 2020 overrompeld heeft, blijf ik overtuigd van de waarden die een stedelijke samenleving uitdraagt. Covid-19 is een ramp, maar we moeten onze steden niet bouwen met het oog op rampen, net zoals we ze ook niet meer voor oorlog uitrusten. Laten we stedelijke leefbaarheid positief conceptualiseren. De crisis heeft tastbaar gemaakt wat we eigenlijk al lang wisten. Alle maatregelen die goed zijn om de stad meer klimaat-robust te maken, zijn ook nuttig gebleken in tijden van crisis. Laten we dus versnellen en tot actie overgaan. Laten we koers houden om de stad te verbeteren; ze blijft de meest duurzame manier van samenleven.

Ik ben inmiddels geen ‘new kid on the block’ meer en mijn aanpak uit 2015-2019 geldt nog steeds. In mijn intentienota 2020-2024 stel ik voor om het werk dat de afgelopen 5 jaar met het team BMA is opgezet, te consolideren en tevens om de aanpak aan te passen. Ik wil de visie en de instrumenten van de bouwmeester maitre architecte laten evolueren en ik stel een model voor dat aansluiting zoekt met ‘monitory democracy’ (John Keane).

Ik ben bouwmeester maitre architecte omdat ik wil dat Brussel een stad is *om van te houden*, onze stad, *mijn stad*.

Leve de toekomst,

Kristiaan Borret

INHOUDSTAFEL

INLEIDING

Visie en methodologie hand in hand
Opbouw

VISIE

Multipli-City
Van demografie naar temperatuur
Nog meer ambitie
Het belang van het publieke

OVER KWALITEIT *Kwaliteit vergt altijd een goed gesprek*
OVER DOELMATIGHEID EN VERSNELLING *Passage à l'acte*

Koorddansen

TOOLS

Wedstrijden
Research by Design
Kwaliteitsadvies
Kwaliteitskaders

TOOLS KRUISEN MET TOPICS

SAMENWERKINGEN

Tweede mandaat: openplooien van werking BMA naar civil society

COMMUNICATIE

Stedenbouw publiekelijk maken
Gewestbrede communicatie
Visibiliteit

Visie en methodologie hand in hand

In mijn aanpak grijpen visie en methodologie voortdurend in elkaar. Ze zijn dus samen te beoordelen als één geheel. Ik denk dat deze integratie van visie en methodologie voor de functie van een bouwmeester onontbeerlijk is. **Een bouwmeester mag geen vlotte fixer zijn maar ook geen ijle visionair.** De vakwereld verwacht van de bouwmeester een blik vooruit, maar die zich morgen al tastbaar toont in de werkelijkheid van de gebouwde ruimte.

Daarom moet de methode erop gericht zijn om de visie te doen landen; en moet de visie er één zijn die geen ivoren toren mentaliteit is. Dit soort **pendel** tussen algemeen en concreet, tussen stedenbouw en architectuur, tussen visievorming en projectuitvoering ligt me en denk ik dat mijn sterkte is.

Mijn voorstel ziet de werking van BMA verlopen binnen een duidelijk kader. Het bestek voor de aanstelling van de bouwmeester, de hervorming van het BWRO en de Algemene Beleidsverklaring van de Brusselse Regering 2019-2024 beschouw ik als een interessant kader,

Opbouw

In mijn intentienota breng ik achtereenvolgens:

- 4 elementen van mijn strategische visie over de ontwikkeling tijdens de komende vijf jaren van architectuur en haar integratie in de morfologische en maatschappelijke context van Brussel.
- 2 fundamentele opvattingen over architecturale kwaliteit en doelmatige stadsontwikkeling vanuit mijn visie op de rol van de bouwmeester.
- de wijze waarop ik de huidige instrumenten van BMA wil aanpassen en verbeteren
- enkele voorbeelden van inhoudelijke strategische thema's die via deze instrumenten aan bod kunnen komen
- een deliberatief model dat ik wil invoeren in het bouwmeesterschap
- de aanpak van communicatie

Multipli-City

Er zijn verschillende soorten steden. Er zijn steden die als uit één blok natuursteen zijn gehouwen. Waar een geometrisch stratengrid of de aanwezigheid van water 'vanalles' toelaat zonder dat de stad uiteenvalt. Waar de romantiek van de mythe alles bijeenhoudt. En dan zijn er nog de onzichtbare steden van Italo Calvino. Kortom, Brussel is niet respectievelijk Bordeaux, New York, Barcelona, ook niet Amsterdam, noch Wenen of Weimar.

Brussel is niet enkelvoudig maar **dé stad van de meervoudigheid**. Dat maakt Brussel soms moeilijk te vatten maar wel enorm interessant.

- Brussel is *een punt en een veld*. Een compacte stad binnen strak afgelijnde gewestgrenzen maar ook één van de punten van intensiteit in een conurbatie die zich uitstrekt over een groot deel van NW-Europa.
- Brussel, dat is *Detroit*. Morfologisch een traditionele Europese stad met een radio-concentrisch patroon, maar sociologisch zoals het Amerikaanse Detroit bekend stond: met een dualiteit rijk/arm, en met armoede in het centrum in plaats van in de banlieues.
- Brussel is een *lasagna*, ten gevolge van het gelaagde bestuursbestel van Europa, België, onze regio en onze 19 gemeenten.
- Brussel groeit en –vooral- wordt alsmaar diverser: 2 op 3 Brusselaars zijn niet geboren in Brussel of hebben minstens één ouder die elders geboren is. De meerderheid van de Brusselaars zijn dus 'bruxellois d'ailleurs'.
- Brussel is veel verschillende wijken, verschillende gebouwen schalen en stijlen, verschillende ambiances, en dat alles clasht ja ... maar het maakt Brussel charmant en intrigerend.
- ...

Om al die redenen heeft het geen zin om voor stedelijke integratie van de architectuur in Brussel op zoek te gaan naar de graal van een harmonieus, laat staan uniform stadsbeeld. Brussel is een stad waar qua architectuur veel is en waar veel moet kunnen. Achteraf beschouwd: die diversiteit van het straatbeeld past goed bij de diversiteit van de Brusselse samenleving van vandaag.

Laten we de **architecturale diversiteit** omhelzen **als een spiegel van de samenleving** die Brussel volop aan het worden is.

Laten we onze stad zien als het **laboratorium voor de toekomstige Europese stad**, want de condities van complex Brussel zullen in tal van Europese steden opduiken.

Laten we 'multiplicity' vieren als de troef van de architectuur van Brussel.

Laten we gaan voor een Brusselse architectuur die divers is, als evenbeeld van de Brusselse maatschappelijke complexiteit.

Van demografie naar temperatuur

De afgelopen tien jaren is het stedenbouwkundig beleid in Brussel gestuurd door een discours van demografische groei. Dat was volkomen terecht want een reële nood.

Dankzij dat beleid zitten er nu gelukkig zeer veel nieuwe woningen en voorzieningen in de pijplijn. Dat is een goede zaak en het is nog nodig de noden te blijven lenigen.

Anderzijds leren de voorspellingen ons dat de bevolkingsgroei hoogstwaarschijnlijk zal afzwakken in de toekomst. En vooral, het is inmiddels doorgedrongen dat er zich een enorme urgentie aftekent, met name de klimaatsverandering die een langzame catastrofe op wereldschaal kan betekenen.

Daarom vind ik dat het kerncijfer van het stedenbouwkundig discours in Brussel moet verschuiven **van 10.000 naar 2**.

“10.000” is het jaarlijks gemiddeld aantal inwoners dat er de afgelopen tijd in Brussel bij kwam.

“2 Celsius” is de temperatuurstijging die we (maximaal?) moeten verwachten voor de komende decennia.

Het is nu tijd voor een **paradigma-shift**: van demografie naar temperatuur als de drijfveer van de stadsontwikkeling in Brussel.

De klimaatsverandering is een kwestie die de schaal van Brussel te boven gaat en globaal van aard is. Ze vraagt maatregelen met structureel effect om de globale opwarming te beperken maar ook maatregelen tegen de negatieve effecten op de stedelijke leefkwaliteit die we vandaag al ondervinden. Wat kunnen we doen hic et nunc?

Als BMA wil ik me richten op een **focus op ruimtelijke ingrepen in de fysieke omgeving**, omdat dit nu éénmaal het domein is waar BMA rechtstreeks betrokken is.

- **Heat stress** bestrijden door meer (natuurlijk) groen, water, volle grond en ontwerpkeuzes aan te bevelen in nieuwe projecten voor gebouwen en publieke ruimte (bvb. een proportioneel bepaalde oppervlakte volle grond voor projecten vanaf 25/50/100 woningen, naar analogie met de regel uit het PRAS voor terreinen vanaf 5000m²)
- Dominantie van gemotoriseerd verkeer in Brussel verminderen door een andere **inrichting van de (gewone) verkeersruimte** (bvb. samenwerking met gemeenten zoals in de publicatie “Espace Publiek” door BMA, juni 2019)
- **Heraanleg van bijzondere en van residuele publieke ruimte** meer opvatten als biodiversiteit- en/of gebruikgerichte natuur of park, dan als plein.
- **Circulair bouwen** bevorderen, zowel hergebruik van bestaande gebouwen en/of materialen als anticiperen op de toekomstige demonteerbaarheid en flexibiliteit van nieuwbouw architectuur. De inzet is om de reflex om te draaien: wat, hoeveel en hoe kunnen we hergebruiken, in plaats van automatisch te kiezen om alles te slopen?
- **Verdichting** is niet een thema dat verdwijnt, maar dat de oorspronkelijke doelstelling van zuinig ruimtegebruik herneemt, dat wil zeggen als een uitgangspunt van duurzame ontwikkeling om op een beheerste manier dense projecten te realiseren.
- ...

De komende jaren zijn cruciaal voor klimaatgerichte architectuur die toont hoe **de transitie daadwerkelijk om te zetten in realisaties op het terrein**.

De paradigma-shift is een kans om een nieuw soort stadsontwikkeling te verkennen. Terwijl we gewoonlijk groei en stadsontwikkeling aan elkaar koppelen, kan er een situatie komen waarin die hefboom niet meer bestaat. Wat met een tijdperk post-growth? Hoe kunnen architecten plannen maken voor ontwikkeling zonder groei? Hoe de stad regenereren door middel van **degrowth**? (Triënnale Oslo, 2019)

Nog meer ambitie

Brussel heeft sinds lang een traditie van voorbeeldige stadsvernieuwing op de schaal van de wijk. De duurzame wijkcontracten hebben tal van boeiende projecten opgeleverd. Nochtans moeten we daar niet blijven bij stilstaan, maar de ambitie ook in andere richtingen opzoeken.

Sinds een tiental jaren zien we dat de **kansen voor ambitieuze architectuur in Brussel sterk gestegen** zijn, zowel qua aantal, omvang als uitstraling van de opdrachten.

In Brussel maken we momenteel een sprong voorwaarts mee in de architectuurcultuur, pril maar zeker. Ik wil als BMA verder blijven werken aan die positieve dynamiek door te **gaan voor nog meer ambitie**:

- In Brussel ontstaat een **humuslaag van aankomend talent**, jonge architectenbureaus die vaak meta-nationaal van samenstelling zijn en daardoor typisch Brussels. Ik verwacht dat de volgende hausse in de Belgische architectuur uit het Brusselse milieu zal komen en wil het daarom voeden, steunen en kansen geven.
- Brussel intrigeert steeds meer de internationale wereld van architecten en stedenbouwkundigen. Ik wil deze **buitenlandse erkenning** kanaliseren en valoriseren ten behoeve van de uitstraling van onze stad, via internationale netwerken, maar ook door te helpen om een gemeenschappelijke gewestelijke aanpak uit te bouwen.
- Terwijl wedstrijden, wijkcontracten of overheidsondersteuning kansen scheppen en condities creëren om met grote vrijheidsgraad bijzondere architectuur voor te stellen, zijn er ook veel mechanismes, regels en angsten die de ambitie beknotten. Soms zie ik een soort fatalisme dat er bijna mee koketteert door uit te leggen hoe het komt dat in Brussel iets *niet* mogelijk is. We moeten met meer durf hedendaagse architectuur een plaats geven in Brussel, want in **Brussel is niet minder mogelijk dan in andere grote steden, maar juist meer**.

De transitie ten gevolge van de klimaatverandering wil ik beschouwen als een kans om architectuur in Brussel een nieuwe basis te geven. **Transitie-architectuur is niet tegengesteld aan architectuurkwaliteit**, net zoals de eerste vrees voor passiefbouw-architectuur onterecht gebleken is. De stad leefbaar maken en aanpassen aan de klimaatverandering is geen narratief van catastrofe, maar een positief elan voor architecturale ambitie.

In Brussel zijn we samen voorbij de status quo aan het geraken en we willen daar toch niet naar terug? Naar een situatie die vooral geruuststellend was? **Waarom zouden we 'minder' willen?**

Laten we daarentegen de ambitie voor betere architectuur samen met publieke en private partijen verhogen. Vriend en vijand zien dat dit een scharnierperiode is voor Brussel. De machine is afgesteld nu. Laten we daarop kapitaliseren en de ambitie nu echt gaan voortstuwen.

Laten we zonder schroom gaan voor méér.

Het belang van het publieke

Publieke projecten zijn van fundamenteel belang in stadsontwikkeling omdat ze uitgaan van waarden zoals rechtvaardigheid, inclusiviteit, menging, openheid, zorg. Ze getuigen op een architecturale wijze in het straatbeeld van het feit dat er zoiets als een democratische samenleving bestaat. In de lijn van de gradatie die Hannah Arendt aanbrengt tussen Labor, Work en Action is het Public Realm het hoogste niveau van betekenis. Het gedachtengoed van Hannah Arendt, Richard Sennett en anderen heeft mij gevormd en daarom acht ik **publieke huisvesting en voorzieningen fundamenteel voor de sociale constitutie van de Europese stad**.

De architectuurprojecten van publieke opdrachtgevers en bevoegde administraties dienen op een geprivilegieerde manier door BMA geholpen te worden:

- Op het vlak van architectuur bieden publieke projecten extra **kansen voor vernieuwing** en kwaliteit.
- De publiek aanbestedingsprocedures zijn een goede manier om een **transparante governance** te demonstreren en ze lenen zich voor de ontwikkeling van nieuwe **methodes van participatie**.
- Ik vind het **symbolisch belangrijk** dat door middel van wedstrijden de architecten die meedoen voor bijvoorbeeld prestigieuze culturele projecten, ook in sociale woningbouw of gewone gemeenschapsvoorzieningen geïnteresseerd zijn.
- Publieke **huisvestingsprojecten** zijn onontbeerlijk als we de stad van iedereen willen houden. In een periode van stijgende woonprijzen en gentrificatie, wordt het belang voor solidariteit nog groter. Ik wil me ook inzetten om methodes te vinden die helpen voor snellere realisaties. Vandaag zien we in diverse steden in Europa hoe de overheid ingrijpt om het wonen in de stad betaalbaar te houden voor zoveel mogelijk mensen (bv. Wenen, Berlijn, Amsterdam). In dezelfde geest moedig ik sterkere overheidsinterventie aan in het bevorderen van publieke woningbouw en voorzieningen:
 - Via de planningsinstrumenten een minimaal aantal sociale woningen opleggen in ontwikkelingsprojecten van een zekere omvang.
 - De stedenbouwkundige lasten gaan beter naar woningen of voorzieningen dan naar de aanleg van aansluitende buitenruimte.
 - Voor de geconventioneerde woningen een verschuiving van de subsidiëring van huishoudens voor aankoop naar financieringsmodellen waarbij de grond in overheidsbezit blijft (landlease, CLT, ...). Dat laat toe om impact te behouden op lange termijn.
- In het bijzonder **scholen** vragen bijzondere aandacht omdat ze één van de weinige plaatsen zijn met de potentie om een volledige doorsnede van de diverse samenleving bijeen te brengen. De ruimtelijke kwaliteit van de schoolomgeving zowel wat gebouwen als open ruimte, en als inbedding in de stedelijke omgeving betreft, kan niet onderschat worden.

Er leeft in Europa een renaissance van de steden. De keerzijde van dit succes is **dat er stedelingen uit de stad verdwijnen omdat ze de (financiële) draagkracht verliezen om in de stad te blijven**. Dat geldt voor heel verschillende types 'stedelingen' en niet alleen voor bewoners. Zowel de productieve economie die naar de periferie vertrekt, als sociaal-gerichte organisaties kunnen de stijgende vastgoedprijzen niet altijd dragen. De problematiek van betaalbaar wonen treft tegenwoordig ook de middenklasse. Voor personen in precare leefomstandigheden zoals nieuwkomers, vluchtelingen of daklozen dreigt de stad harder te worden dan voorheen.

Echte stedelijkheid betekent *mixité*, diversiteit en menging op alle vlak. In mijn ogen is het de roeping van de stad om herbergzaam te zijn voor al wie vrijheid zoekt. "**Stadluft macht frei**" is een motto dat ik absoluut koester omdat ik vind dat de stad een grote politiek-emancipatorische kracht in zich draagt. Brussel moet zo'n echte stad blijven. **In deze tijden van verruwing en gentrificatie, laten we gaan voor Brussel als een open, solidaire en inclusieve stad**

OVER KWALITEIT

Kwaliteit vergt altijd een goed gesprek

Dikwijls wordt mij de vraag gesteld: “zeg nu eens hoe jij kwaliteit definieert?” Ik geloof niet dat zo'n definitie universeel kan gelden. Het komt trouwens niet aan de bouwmeester toe om een persoonlijke opvatting van esthetiek voorop te stellen. Op dat vlak ben ik door mijn loopbaan een neutrale partij: ik ben **niet met een 'stijl' getrouwd**.

Ruimtelijke kwaliteit ontstaat vandaag niet meer vanuit een klassiek architecturaal canon, het dictaat van de machthebbers of de geest van een zogenaamde 'geniale ontwerper'. Ruimtelijke kwaliteit is geen vooraf gegeven, universele waarheid, maar krijgt **betekenis vanuit de context**. In wisselende contexten – zo typisch voor Brussel – is ruimtelijke kwaliteit dus telkens verschillend.

Onder context versta ik in de eerste plaats de stedelijke omgeving. Een gebouw is niet 'goed' op zich. Een gebouw kan 'goed' staan op die ene plek, terwijl hetzelfde gebouw op een andere plek een miskleun kan zijn. Maar context heeft ook een bredere draagwijdte dan de fysieke werkelijkheid van de ruimtelijke omgeving. Onder context versta ik ook de maatschappelijke waarden waarmee over ruimtelijke kwaliteit gesproken wordt.

Ruimtelijke kwaliteit betreft dus niet simpelweg het 'mooie plaatje' en daarom pleit ik voor **een geïntegreerde opvatting van ruimtelijke kwaliteit**. Dat wil zeggen dat ruimtelijke kwaliteit het resultaat is van het samengaan van heel verschillende zaken: de inpassing in het stedelijk weefsel, de functionaliteit en gebruiksvriendelijkheid van het gebouw of de plek, de sociale interactie die het project teweegbrengt, de duurzaamheid van het project, de betekeniswaarde van het project voor verschillende doelgroepen en de economie van middelen. Ook het procesverloop dat samengaat met het project en het draagvlak dat het project geniet bij de gebruikers en de bevolking, zijn belangrijke ingrediënten voor ruimtelijke kwaliteit. Ruimtelijke kwaliteit is met het denken over stedelijke leefbaarheid verbonden en daardoor is het niet zonder **maatschappelijke relevantie**. Goede architectuur moet een goede stedelijke samenleving bevorderen.

Ik vind dat ruimtelijke kwaliteit daarom altijd een goed gesprek vergt. Regelgeving zorgt voor een minimumniveau, maar volstaat niet. Regelgeving kan normen stellen, excessen vermijden of blunders uitsluiten, maar ze kan ons niet verzekeren van de bijzondere kwaliteit waar we naar op zoek zijn.

Een essentiële rol van een bouwmeester is ervoor te zorgen dat dit gesprek over kwaliteit überhaupt plaats vindt en dat het vervolgens op een behoorlijke manier gebeurt. Het gesprek vraagt om structurering, motivering en engagement. Om het gesprek te structureren, is een transparante organisatie nodig (wanneer in het ontwerpproces? met welke stakeholders?). Om het gesprek te motiveren, zijn onderbouwde argumenten nodig die het impulsieve oordeel overstijgen. Om engagement in het gesprek te leggen, moeten de gesprekspartners hun verantwoordelijkheid opnemen en standvastig blijven, zodat de besluiten blijven duren. Dan wordt het een interessant gesprek. Het gesprek verwerft legitimiteit en gezag. In het gesprek ontstaat een draagvlak en wordt ruimtelijke kwaliteit een gedeelde waarde.

OVER DOELMATIGHEID EN VERSNELLING

Passage à l'acte

In Brussel is er **geen tekort aan visies, projecten en studies** voor de transformatie van de stad. Zowel in het politieke milieu, in de professionele sector van administraties, ontwerpers en ontwikkelaars, als in de civil society groeit een nieuwe dynamiek van stadsontwikkeling.

En toch is de **afstand tussen visie en realiteit nog te groot**. Onze ambities moeten zich vlotter vertalen in realisaties op het terrein. Brussel heeft nood aan actie en versnelling om de dynamiek ook tastbaar te maken in het stadsbeeld.

De kwaliteit van een project staat niet los van de duurtijd van de realisatie. Als het té lang duurt, verliest het project zijn schwing en vermindert zowel bij ontwerper als opdrachtgever de motivatie om de oorspronkelijke kwaliteitsambitie hoog te houden. **Lange doorlooptijden leiden tot kwaliteitserosie**. Versnelling is dus ook belangrijk in de missie van de bouwmeester en ik wil me daarvoor inzetten.

Tijdens de voorbije legislatuur is met grote intensiteit een hele reeks stedenbouwkundige plannen en hervormingen op stapel gezet. In de huidige legislatuur is de urgentie van de transitie prominent. Fundamenteel gezien is mijn basisingesteldheid dat ik als bouwmeester wil ten dienste staan om de inspanningen van de voorbije jaren en de doelstellingen van de komende jaren te helpen vertalen naar resultaten op het terrein, snel en kwaliteitsvol.

Aan de functie van bouwmeester hangt geen beslissingsmacht vast, ze is gebaseerd op overtuigingskracht vanuit **onafhankelijkheid**. Zo staat een bouwmeester min of meer los van de eigenlijke administratie en verantwoordt hij/zij zich rechtstreeks ten opzichte van de Regering. Dit verleent neutraliteit aan de kwaliteitsbewaking die nodig is om op een transversale manier alle diensten, actoren en partners bij te kunnen staan. Elke bouwmeester moet in alle onafhankelijkheid kritisch kunnen zijn met de bedoeling de architectuurkwaliteit te verhogen.

Terwijl de onafhankelijkheid van het mandaat absoluut te koesteren is, wordt ze ook bepaald door het **evenwicht** dat elke bouwmeester dient te vinden. De bouwmeester moet kennis van zaken tonen maar mag geen academische praat verkopen. Meegaan in het beleid maar toch kritisch blijven. Praktische instrumenten aanbieden maar ook vernieuwing stimuleren. Aan de boom schudden en toch aan boord blijven.

Het politieke niveau kan een bouwmeester al snel een lastpak of stoorzender vinden en buitenspel zetten, terwijl het vakmilieu hem al even gauw een bloempot of kleine soldaat vindt en geen geloofwaardigheid meer geeft. Ergens tussen deze beide uitersten in, bevinden zich posities die de bouwmeester moet innemen om nuttig te zijn. Die **mix bewaken is de koorddans** van elke bouwmeester.

Een wedstrijd is het **belangrijkste instrument** van de bouwmeester ("wedstrijd" gebruik ik hier als verzamelnaam voor alle mogelijke aanbestedingsprocedures voor ontwerpers). Het principe van een wedstrijd verhoogt de kwaliteit door middel van emulatie onder de ontwerpers. Bovendien gebeurt de kwaliteitsbevordering zeer vroeg in het proces wat veel efficiënter is dan wanneer een project reeds verder gevorderd is. Een wedstrijd laat ook toe dat de betrokken overheden van in het begin invloed kunnen uitoefenen op het programma.

Huidig bilan

Om publieke en private opdrachtgevers zo goed mogelijk te helpen, heeft BMA instrumenten en procedures ontwikkeld om een wedstrijd op een zo transparant, efficiënt en kwaliteitsvol mogelijke manier te organiseren. Er zijn **verschillende modelbestekken van BMA beschikbaar** die aangepast zijn aan de meest recente wijzigingen van de wet overheidsopdrachten en juridisch gevalideerd zijn door interne en externe advocaten. Ze staan online ter beschikking.

Daarnaast bestaan er de **eigen wedstrijdprocedures van regelmatige publieke opdrachtgevers**, die in samenwerking met BMA op punt gesteld zijn: Perspective, BM, BL, Citydev, BGHM, MSI, CLTB, Woningfonds, Beliris.

Teveel succes

De wedstrijden die via BMA aangekondigd worden, trekken **veel meer kandidaten (gemiddeld ca. 20-40)** dan wedstrijden die zonder BMA gelanceerd worden. Dit leidt tot extra werklast bij de aanbestedende overheden en tot ontgoocheling bij de (talrijke) niet-geselecteerde kandidaten. Op die manier dreigt het wedstrijdssysteem **een beetje slachtoffer van het eigen succes** te worden. Het wedstrijdssysteem dat zich baseert op voortdurende toename van concurrentie en groei, dreigt teveel te evolueren naar een economisch marktmodel met exclusie als gevolg.

Pistes voor aanpassing

Tijdens het mandaat wil ik een **overleg met de sector** aangaan om **fundamenteel andere methodes** van wedstrijden vorm te geven, op een experimentele wijze maar uiteraard voor zover de wetgeving op de overheidsopdrachten dat toelaat. Ik neem graag de uitdaging op om met Brussel een voorloper te zijn.

Daarnaast maak ik me sterk dat er **op korte termijn** verschillende mogelijkheden zijn om **procedures anders uit te werken** met het oog op administratieve vereenvoudiging, vermindering van de werklast en tijdswinst:

1. Vereenvoudiging
 - Beperken van de samenstelling van het kandidierend team tot de kerncompetentie (bvb. enkel architect, rest van het team later vast te leggen)
 - Beperken van de inhoud van de offerte (bvb. visie, pitch, gesprek over kandidaatsdossier)
2. Nieuwe input voor bestekken
 - Juridisch onderzoeken hoe een vorm van tussentijdse feedback tussen ontwerper en opdrachtgever kan ingevoegd worden tijdens het uitwerken van de wedstrijdontwerpen naar de jury toe (bvb. halverwege). De bedoeling is dat het eindresultaat dichter zit op de wensen van de opdrachtgever en dat na gunning het project sneller van start kan gaan, want met minder herwerkingen.
 - Bevorderen van de deelname van lokale architecten aan de wedstrijden op basis van aantonen

- van verbondenheid met Brussel.
 - Ontwikkelen van een vernieuwende procedure Design & Build die een focus op kwaliteit bevat.
3. Pool en aankoopcentrale
- Voor opdrachten van klein of medium formaat die herhaaldelijk voorkomen, stel ik voor het systeem van “wedstrijdpools” in te voeren. Een wedstrijdpool stelt via een meervoudige raamovereenkomst een pool van verschillende ontwerpers samen voor een periode van circa vier jaar. In die periode kunnen rechtstreeks opdrachten gegund worden (tijdswinst want zonder publicatie en zonder selectiefase). Er blijft een brede keuze van ontwerpers voor de opdrachtgever.
 - Ik stel tevens voor een aankoopcentrale voor derde publieke overheden te koppelen aan de wedstrijdpool. Op die manier wordt de opdrachtenkorf voor de pool groter en dit kan een oplossing zijn voor de gemeenten (bvb. voor medium-schaal publieke ruimte in gemeenten) en voor de stringente timing van de subsidiëring binnen de wijkcontracten (bvb. voor kleinere architectuuropdrachten binnen ook andere types ‘contracten’).
4. Participatie
- Onderzoeken van het inbouwen van participatie van burgers in het wedstrijdensysteem:
- Programma: Communicatie, bevraging en participatie bij de bevolking over de gestelde vraag aan de ontwerpers. Vraag is welke overheid en welke dienst dit organiseert?
 - Lancering van de wedstrijd: hoe burgers informeren dat een wedstrijd gestart is?
 - Presentatie van de offertes: mondelinge presentatie op te vatten als publiek toegankelijk met aanwezigheid van de andere kandidaten (cfr. methode van open presentatie BMA) en/of met aanwezigheid van geïnteresseerd publiek.
 - Publiek toegankelijke tentoonstelling van alle deelnemende projecten (vóór datum van de jury) en slimme peiling.
 - Samenstelling van de jury met vertegenwoordiging van bewoners en/of aanwezigheid van vertegenwoordiging van de buurt.
 - Transparante communicatie over gekozen laureaat, incl. de niet-winnende finalisten, juryverslag (cfr. factsheet BMA)

Methoden van oproep toepassen op exploratieve onderwerpen

Wedstrijden worden doorgaans gebruikt voor goed gedefinieerde opdrachten die klaar om te bouwen of uit te voeren zijn. Als de architect geen opdracht krijgt, wacht hij/zij geduldig op een oproep. Maar er is ook de traditie van **ongevraagde oplossingen** die in Brussel meer geactiveerd kan worden. De methode van een wedstrijd -dat wil zeggen de open en publieke oproep naar kandidaten, voorstellen en ideeën- kan ook toegepast worden op meer open vragen, exploratieve onderwerpen, of ‘wicked problems’. De creativiteit wordt dan vrijelijk aangeboden om antwoorden en oplossingen te verkrijgen en de deelnemers participeren op die manier rechtstreeks aan de beleidsvorming, uiteraard enkel op initiatief van de regeringsleden of de gewestelijke diensten die dit wensen te doen. Bvb.:

- Prospectief onderzoek en visievorming (bvb. transformatie tweede kroon)
- Vernieuwende oplossingen voor ‘wicked problems’ die moeilijk als opdracht te formuleren zijn
- Pendel tussen bottom up en top down door subsidies ter beschikking te stellen voor voorstellen ten opzichte van een zeer open gestelde opdracht (bvb. traditie van Parckfarm)
- Ondersteunen en aansluiting vinden bij activistische stadsmakers waar inmiddels veel expertise bestaat, door oproepen voor ondersteuning van de uitwerking van een idee.
- Volgens principe van participatory budgeting, oproep tot voorstellen lanceren om ingrepen in openbare ruimte te realiseren.

Publieke opdrachtgevers

- BMA zal op geprivilegieerde wijze publieke opdrachtgevers blijven begeleiden bij de realisering van hun projecten. Dit gebeurt zowel in de fase voorafgaandelijk aan de wedstrijd (opmaak programma,

budgetcontrole, informatie over context, verwijzen naar contacten,...), tijdens de wedstrijdprocedure zelf, als na afloop van de wedstrijd (startvergadering, nazorg, begeleidingscomité, projectvergadering, ...).

- Er is een onderscheid tussen opdrachtgevers die zeer regelmatig projecten lanceren en daardoor veel eigen knowhow in huis hebben en anderzijds eenmalige opdrachtgevers die soms vragende partij zijn voor een meer intensieve begeleiding door BMA.
- Wedstrijden met publieke opdrachtgevers kunnen veel verbeteren qua tijdsduur. Er wordt veel tijd verbruikt in de administratieve afhandeling van de mijlpaalmomenten van het verloop van een wedstrijd. In de mate van het mogelijke, kan BMA hieraan proberen te verhelpen door meer sjablonen (bvb. selectieverslagen) of coaching aan te bieden.
- Wedstrijden van publieke opdrachtgevers kunnen in mijn ogen meer aangewend worden om exemplarische projecten te realiseren en op die manier de bouwpraktijk in Brussel te doen veranderen. Om haalbaar te zijn, dient er bij het begin van een project goed overwogen gekozen te worden voor één of enkele aspecten waarvoor men exemplarisch of zelf trendbrekend wil zijn.

Private opdrachtgevers

- Wedstrijden met private opdrachtgevers zijn sinds het voorbije mandaat nieuw. Deze werkwijze wordt door verschillende steden in Europa als voorbeeldig aanzien en met interesse bestudeerd. Immers, wie vanuit een ambitieuze opvatting streeft naar hoge kwaliteit van de architectuur in Brussel in het algemeen, kan natuurlijk niet de professionele vastgoedsector negeren vermits die een zeer groot aandeel van de (grote) gebouwen in Brussel bouwt.
- De doorbraak van de monopolies in de wereld rond de projectontwikkelaars is inmiddels gebeurd maar vraagt nog verdere consolidering. Eén keer de koerswijziging goed gevestigd is, zal de private sector hopelijk zichzelf blijven uitdagen door telkens de meest geschikte architecten te kiezen met het oog de beste kwaliteit en innovatie.
- Tussen de belangrijkste ontwikkelaars in Brussel en de bouwmeester is inmiddels een professionele relatie gegroeid dankzij het verloop van de voorbije wedstrijden. Nu kan een volgende stap gezet worden om deze relatie te gebruiken om de programmering en doelstellingen zelf van de vastgoedprojecten te verbeteren, bijvoorbeeld qua dichtheid, betaalbaarheid en menging van woningaanbod en stedelijke resiliëntie.

Ik vind dat de ruimtelijke toekomst van een gebouw, een site of een openbare ruimte niet alleen kan besproken worden door middel van nota's, financiële berekeningen, V/T, enz. **De stad maak je niet met Excell-tabellen!** Het medium waarmee een ontwerper zich uitdrukt, is de kaart, het beeld, de tekening. In mijn ogen moet deze vorm van cognitie mee de bespreking van een ruimtelijke toekomst voeden. Dit kan door middel van ontwerpend onderzoek.

Ontwerpend onderzoek tast de toekomstige ontwerp mogelijkheden van een site, programma of thema af. Niet met de bedoeling dat het project later precies op die manier gebouwd moet worden, maar wel om als een meerwaarde naast de klassieke analyses een project in een vroegtijdige fase te begeleiden naar de beste kwaliteit.

Sinds 2016 is in het team BMA een cel ontwerpend onderzoek uitgebouwd met medewerkers die ontwerpcapaciteiten hebben. De cel werkt vooral reactief ten opzichte van projectvoorstellen van publieke en private opdrachtgevers en proactief bij het verkennen van de ontwikkelingsmogelijkheden van nieuwe sites. Dit beantwoordt tevens aan de wens om de overheidsdiensten verder in-house te professionaliseren door niet voor elk onderzoek(je) een beroep te moeten doen op externe ontwerpcapaciteit.

Ik zie diverse pistes om de werking van Research by Design te verhogen:

- Meerdere opdrachtgevers vragen om ontwerpend onderzoek ook aan te bieden als 'out of the box' element buiten de perimeter van de Kanaalzone.
- Ontwerp kan helpen bij de moeilijke transitieopgaves door in het medium van prospectief ontwerp nieuwe ideeën en oplossingen te vinden of te verbeelden.
- Versterking van de overheidsdiensten door met een publieke ontwerpvisie of stedenbouwkundig kader als eerste aan zet te kunnen zijn in de onderhandeling met private partijen.
- Deelname aan derde initiatieven van ontwerpend onderzoek als uitbouw van een 'learning environment', en dit via initiatief van universiteiten, professioneel middenveld of burgercomités.

Daarnaast zie ik andere pistes om het slagen van een project zo goed mogelijk voor te bereiden door middel van een ontwerpgerichte onderzoeksbenadering in een vroegtijdige fase van het project:

- Een betere verifiëring van de haalbaarheid van het programma, niet alleen op het vlak van volumetrie en vergunbaarheid, maar ook qua juiste schatting van het budget en correcte analyse van de technische en financiële mogelijkheden van hergebruik van bestaande gebouwen en structuren.
 - BMA biedt ondersteuning aan voor controle van de raming van het budget
 - BMA ondersteunt de ontwikkeling van een berekeningsmethode voor grijze energie (embodied energy) bij de vraag van behoud of sloop van bestaande gebouwen.
- Experimenteren en testen van de werking van nieuwe programma's in een gebouw of op een site binnen de toenemende initiatieven van tijdelijk gebruik. Tijdelijk gebruik kan aldus aanzien worden niet als een manier om de tijd tussenin leuk op te vullen maar als een methode om het passen van de toekomstige programmering binnen een wijk beter te kunnen voorspellen of verzekeren. Tijdelijk gebruik is dan eigenlijk meer op te vatten als transitionele stedenbouw. Een methode om vernieuwing toe te laten en te testen, en bij succes vervolgens in te brengen in de latere permanente programmering.

De **hervorming van het BWRO** heeft de verplichting ingevoerd om een advies BMA toe te voegen aan de vergunningsaanvraag voor projecten die op meer dan 5000 m² slaan. De indirecte bedoeling is om te stimuleren de BMA nog meer voordien te betrekken, door middel van begeleiding of een projectvergadering. Hoe vroeger in het ontwerpproces de dialoog over de kwaliteit van een project wordt opgestart, hoe meer vruchten ze zal afwerpen

Vermits de projectvergadering de rol van de kwaliteitskamer overgenomen heeft, heeft het geen zin om parallel twee systemen in het leven te houden. De verdubbeling is verwarrend en **daarom stel ik voor de kwaliteitskamer op te heffen**.

Voor projecten kleiner dan 5000 m² stel ik voor dat BMA uitsluitend en dus zeer occasioneel tussenkomt met een kwaliteitsadvies op vraag van de diensten van URBAN of van de opdrachtgever. Dit geldt zowel voor publieke als private projecten.

Kwaliteitskaders

Uit de kwaliteitsadviezen op concrete projectdossiers zullen trends naar boven komen van problematische kwesties die zich regelmatig voordoen. In plaats van kwaliteitszorg telkens opnieuw te investeren bij elk project afzonderlijk, kan het versnellend werken om een algemeen kader op te stellen en goed te keuren dat voor gelijkaardige projecten als vertrekbasis kan dienen.

Dergelijke meer algemene kwaliteitskaders kunnen natuurlijk ook los van de adviezen BMA opgesteld worden, als instrumenten om **meer coherentie en helderheid in het stedenbouwkundig beleid te bereiken én te communiceren** naar alle betrokkenen.

De bedoeling is **niet om alles vast te leggen en uniform toe te passen** maar wel om een duidelijk gemeenschappelijk referentiepunt te hebben. Afwijkingen moeten mogelijk blijven omwille van een specifieke context of een overtuigende kwaliteitsambitie:

- Ondersteunen in de toepassing van de verschillende kwaliteitskaders zoals die reeds ontwikkeld zijn:
 - Over scholen en schoolomgevingen in het kader van de werking van de Facilitatrice Scholen bij Perspective.
 - Over duurzame wijken in het kader van het platform Be.Sustainable bij BL
- Leren uit de werking van het Beeldkwaliteitsplan Kanaal met het oog op andere strategische sites waar een herkenbare identiteit van de publieke ruimte gewenst is (bv. USquare) of waar de aanleg over lange tijd gespreid zal zijn (bv. Schaarbeek Vorming) omdat er dan een houvast nodig is voor een coherente aanleg.
- Bijdragen aan de opmaak van een draaiboek openbare ruimte door URBAN/BM, zodat de aanleg van gewone straten en pleinen op een coherente manier gebeurt, zowel op het vlak van leesbaarheid en verkeersveiligheid als van transitie naar een meer resiliënt aangelegde stedelijke open ruimte.
- Bijdragen aan de opmaak van guidelines door URBAN/Perspective over terugkerende kwesties in de vergunningsverlening zodat er een basis bestaat om vergunningsdossiers sneller en eensluidend te behandelen (bv. over de verdichting van binnengebieden in bouwblokken)

TOOLS KRUISEN MET TOPICS

Als bouwmeester bied ik methodes aan vanuit de missie voor hoge ruimtelijke kwaliteit. De invulling van deze methodes met onderwerpen behoort in wezen toe aan de Regering en gebeurt in coördinatie met de verschillende competente administraties en instellingen van het Gewest of met andere overheden. Toch zie ik vanuit het Regeerakkoord, vanuit de stand van zaken in de Europese stadsontwikkeling en van de Brusselse situatie talrijke mogelijke topics naar boven komen. Een staalkaart van mogelijke ambities die tijdens het mandaat 2020-2024 via de instrumenten van BMA bevorderd zouden kunnen worden:

- **De resiliëntie van de stad** verhogen ten opzichte van de stedelijke effecten van de klimaatsverandering, zowel in de inrichting van de open ruimte als in de bebouwing.
- **Open ruimte** beschermen, nuttig en zuinig gebruiken en/of vergroenen vanuit het oogpunt van biodiversiteit.
- In **publieke woningbouw** niet alleen versnelling brengen maar ook betaalbaarheid blijven nastreven, in het bijzonder door andere vormen van eigendomsstructuur dan degene die in de Belgische traditie liggen: erfpacht, Community Land Trust, co-housing, Genossenschaft (Zwitserland), bottom-up initiatieven van Baugruppe (Duitsland) of Collectief Privaat Opdrachtgeverschap (Nederland).
- **Inclusief wonen** in de brede zin van het woord ondersteunen door ontwerp van vernieuwende typologieën in de woonprogrammering te stimuleren (min. 10% in programma's van publieke woningbouw?)
- Qua **publieke voorzieningen** de stad laagdrempelig houden: een inclusieve en gezonde stad bewerkstelligen door voorzieningen goed verspreid en makkelijk bereikbaar te maken en een prominente plaats laten opnemen in het stadsbeeld.
- **Stedelijke verdichting** loskoppelen van de dwangmatige groeimechanismes van vastgoedinvestering en terugbrengen naar de oorspronkelijke doelstelling van compacte stad: verdichting is een middel tegen sprawl en een hefboom om compenserende open ruimte in de stad te bewaren of te creëren.
- De **transformatie van het randstedelijke weefsel** uit de tweede helft van de XXste eeuw voorbereiden. Hoe in weefsels zoals Jette, Sint-Agatha-Berchem, Mutsaard, Mettwie, de Woluwe's de structurerende groen-blauwe structuur vastleggen en vervolgens met aangepaste typologieën en renovatiestrategieën het bestaande gebouwde patrimonium een update geven?
- **Hergebruik** van gebouwen en bouwelementen profileren als een interessante vorm van architectuur, met de cultuur van een palimpsest, en dus voorbij de reden van vermindering van indirecte emissies en sloopoverlast.
- **Circulair bouwen** niet alleen positioneren als hergebruik van wat nu bestaat, maar ook in nieuwbouw anticiperen op een toekomstige aanpassing door nu al meer demontabel en adaptief te bouwen.
- **Renovatie** van het enorme bestaande gebouwde patrimonium beschouwen als een strategisch programma van stadsvernieuwing. Op zoek gaan naar methodes van retro-fitting die replicerbaar zijn en een kwaliteitsvolle totaaloplossing bieden (vermijden van locked-in effecten).
- Durven aandacht besteden aan de opwaardering van de kwaliteit van **'gewone' straten en 'gewone' publieke voorzieningen**. Ze worden onderschat in hun belang voor de leefbaarheid van de stad, terwijl ze veel impact hebben op de dagdagelijkse activiteiten van bewoners en gebruikers.
- **Participatieve stadsontwikkeling**: niet alleen door burgers vroeger te betrekken in de ontwikkeling van projecten maar ook via budget verantwoordelijkheid laten nemen in de keuzes die gemaakt moeten worden.
- **Productieve stad** op de agenda behouden, maar meer aandacht besteden aan de afstemming op een invulling met economische activiteiten die een rechtstreekse bijdrage verzekeren aan een duurzame stedelijke samenleving (foundational economy, circular economy, next economy).
-

SAMENWERKINGEN

Ik wil als bouwmeester een katalysator zijn van ruimtelijke kwaliteit en de betrokken actoren aanmoedigen de lat hoog te leggen. De **opdrachtgever blijft de soevereine projecteigenaar** en de bouwmeester dient zijn standpunten over te brengen door argumentatie, niet door dwingende macht.

De onafhankelijke positie van de bouwmeester beantwoordt aan de horizontale werking die de bouwmeester moet nastreven: omdat de bouwmeester tot niemand behoort, kan de bouwmeester met iedereen samenwerken. Ik hou van **transversaliteit** van beleid die mensen, diensten en disciplines samenbrengt en een integrale benadering beoogt.

Tweede mandaat: openplooien van werking BMA naar civil society

Tijdens mijn **mandaat 2015-2019** heb ik een structuur van kwaliteitszorg gemonteerd, met verschillende duidelijk gedefinieerde instrumenten. Uit noodzaak is de voorbije tijd dus veel aandacht gegaan naar de **interne en externe structurering van de werking** van BMA, van het team, en van de samenwerkingsvormen met de institutionele actoren van stadsontwikkeling in Brussel, zowel publiek als privé.

Tijdens de **periode 2020-2024** is het enerzijds nodig om die structuur nog te consolideren maar anderzijds zal nu ook de tijd en de energie vrijkomen om de werking van BMA open te plooiën tot een **nieuw soort open en brede samenwerking**. Ik inspireer me daarvoor op de modellen van deliberatief bestuur en 'open source' .

Daarom wil ik een tweede mandaat starten met een grondige **externe visitatie**, naar het model van een visitatiecommissie:

- 360° evaluatie, d.w.z. ten opzichte van verschillende categorieën van actoren (bvb. overheden, ontwerpers, private en publieke opdrachtgevers, civil society,...)
- door een externe partij, een 'peer' die vertrouwd is met het domein van kwaliteit en stadsontwikkeling
- over de impact, de instrumenten, de werking van BMA
- met aanbevelingen voor het komende mandaat

Verder stel ik voor om op basis van deze visitatie een aantal groepen in het leven te roepen die de aanpak van de bouwmeester openplooien. De bedoeling is **om de werking van BMA door middel van groepsinteractie bloot te stellen aan debat en feedback, het delen van verantwoording en minder focus te hebben op de personalisering van de bouwmeester**. Ik denk aan volgende groepen:

- Oproep om een pool van externe experts samen te stellen voor de wedstrijdjury's.
- Halfjaarlijkse uitwisselingsmomenten met het (Brusselse) architectenmilieu over de werking BMA, in het bijzonder over de organisatie van wedstrijden (in vervolg op Open Portes en Lunch & Learn, 2019).
- Klankbord BMA: een breed "panel", een "raad", een "kwaliteitskring" van vertegenwoordigers uit de professionele sector die de werking van BMA bewaakt, inspireert en helpt. Mogelijke deelgroepen zijn:
 - Kerngroep neemt deel aan het 3-maandelijkse opvolgingscomité van de bouwmeester.
 - Think-tank voor de definiëring van nieuwe sleutelkwesties en thema's voor exploratief onderzoek.
 - Ex-post evaluatiegroep van het wedstrijdensysteem: inzake condities voor deelnemers, al dan niet behaalde architectuurkwaliteit, operationele haalbaarheid voor opdrachtgevers na de wedstrijd, ... (cfr. aanpak Tina Saaby in Kopenhagen).
 - Partnergroep voor culturele promotie en sensibilisering voor architectuur

- Comité Kunst in de publieke ruimte (o.l.v. URBAN en CIVA)
- Jaarlijkse staten-generaal met open uitnodiging zodat eenieder die wenst, kan deelnemen.

De samenstelling van de klankbordgroep gebeurt op basis van de resultaten van de visitatie bij de start van het mandaat, maar ik zie daarin zowel vertegenwoordigers uit de praktijk en de academische wereld, maar ook van de burgerassociaties of culturele wereld. Het maken van de stad gebeurt immers niet meer enkel door traditionele instellingen maar door een brede constellatie van stadsmakers en in een gedeelde vorm van collectieve intelligentie. Deze openplooiing, blootstelling en begeleiding van de werking van BMA past binnen wat **John Keane “monitory democracy”** noemt.

Stedenbouw publiekelijk maken

Het politieke ontwaken van het Brusselse Gewest en de strijd voor de stad hangen nauw samen. Zo kan de invoering in 1979 van de openbare bespreking van vergunningsprojecten in de Overlegcommissie als een overwinning gezien worden van de democratie op de toen gangbare vastgoedpraktijken.

Stedenbouw publiekelijk maken zit dus in het DNA van het Brusselse Gewest. Het zit in de cultuurtraditie van figuren zoals Charles Picqué, Maurice Culot, Jos Vandendreeben, Albert Martens, Jacques Van der Biest.

Vandaag - natuurlijk in een periode waarin de situatie onnoemelijk veel beter is dan toen- wil ik als bouwmeester de werking van BMA ook zo publiekelijk mogelijk maken. Ik wil met BMA transparant en volledig communiceren over onze werking.

Gewestbrede communicatie

Ik ben vragende partij voor meer coördinatie op gewest-breed niveau van de communicatie over alle aspecten van stadsontwikkeling. Ik vind het prima als alle verwezenlijkingen gepositioneerd zouden worden als in de eerste plaats van het Brusselse Gewest, en pas daarna van elke entiteit afzonderlijk.

Visibiliteit

De visibiliteit van de bouwmeester is sterk toegenomen tijdens het voorbije mandaat

Wat promotie van architectuur maak ik een duidelijk onderscheid tussen binnen- en buitenland:

- In binnenland verwacht de vakgemeenschap van de bouwmeester vooral een kritische zin. Ik wens geen expliciete promotie te voeren, omdat ik mik op onrechtstreekse promotie: als de kwaliteit van de architectuur stijgt in Brussel, dan volgt de promotie wel vanzelf omdat men zegt dat het goed is.
- In buitenland neem ik een andere positie in. De kritische houding scherm ik daar af als onze interne keuken, en ik zet volop in op het interessant en aantrekkelijk presenteren van Brussel.

Als bouwmeester wil ik mijn communicatie in de eerste plaats richten tot het vakpubliek. De voornaamste communicatiemiddelen zijn de website, newsletter en social media.

Voor culturele activiteiten (lezingen, tentoonstellingen, awards ...) vind ik dat BMA zich niet als een eigen actor moet opstellen. Er zijn reeds veel culturele actoren op het vlak van architectuur actief in Brussel, en ik verkies dat BMA zich bij hun initiatieven aansluit in plaats van nog een eigen werking uit te bouwen.